

Opatrenia zameraných na zefektívnenie Verejnej správy na základe monitorovania a hodnotenia katastrov miest

2. Opatrenie - Opatrenia v pozemkových úpravách a manažmente poľnohospodárskej krajiny

Pôda je základom pre existenciu života a permanentnú potravinovú bezpečnosť. Krajina, ktorá má zdravú pôdu, dokáže dopestovať základné plodiny na obživu svojich obyvateľov aj v tých najťažších časoch. Z tohto pohľadu je Slovensko bohatou krajinou.

Za posledných niekoľko desaťročí však Slovensko stráca tu najcennejšiu pôdu. Slovenské poľnohospodárstvo, ako aj celý vidiek trápia viaceré problémy.

Slovenské poľnohospodárstvo je slabo pripravené odolávať prebiehajúcej klimatickej zmene, čo ohrozuje potravinovú bezpečnosť.

Na Slovensku máme 51 % poľnohospodárskej pôdy. V dominantnej časti poľnohospodárskej pôdy v období spriemyselnovania krajiny boli rozorané medze, zlikvidované remízky, vysušené močiare, odvodnená poľnohospodárska pôda. To spôsobuje rýchly odtok dažďovej vody z poľnohospodárskej pôdy do kanálov, potokov a následne spôsobuje lokálne povodne a záplavy aj poľnohospodárom. Povodňové prietoky na malých vodných tokoch sa za posledných 50 rokov zvýšili o viac ako 100 % pri tých istých zrážkových úhrnoch. Žiaľ vplyvom časových a priestorových zmien distribúcie zrážok sa predlžujú obdobia bez dažďa, ktoré sú prerušované extrémnymi privalovými dažďami, čo spôsobuje častý výskyt lokálnych záplav aj na poľnohospodárskej pôde a škody aj tým, čo tie riziká vyvolávajú.

Poľnohospodárska pôda zbavená medzí, remízok, močiarov a malých vodných plôch, spôsobuje pri extrémnom privalovom daždi 100 mm povodňovú vlnu viac ako 50 m³/s z plochy 1000 ha. Prieputy a mosty, ktoré boli historicky vybudované pred rozoráním medzí, pred likvidáciou remízok, močiarov a malých vodných plôch, sa v súčasnosti stávajú rizikom kvôli ich možnému upchávaniu v čase privalových dažďov. Pred devastáciou poľnohospodárskej krajiny však tieto riziká neexistovali. Je potrebné porozumieť podstate a odstraňovať príčinu.

Na poľnohospodárskych pôdach sa popri zmenách mikroklimatických podmienok zvyšuje rýchlosť povrchového odtoku dažďovej vody hlavne vtedy, keď sa pôda orie po spádnici. Tým sa urýchľuje vodná erózia spojená s deštrukciou a odnosom pôdy, ktorá má za následok degradáciu ich kvality, ba až devastáciu krajiny a vznik spustnutých pôd v poľnohospodárskej krajine.

Z uvedených procesov je najnegatívnejším javom odnos (strata) pôdy. Zatiaľ čo zhoršené vlastnosti pôdy človek dokáže upraviť, stratenú pôdu vo väčšom rozsahu nahradiť nedokáže. Pritom tvorba pôdy sa udáva v stotínach až tisícinách milimetra ročne, erózia však prebieha rýchlosťou až o niekoľko rádov väčšou.

Na Slovensku sa skutočná strata pôdy vodnou eróziou pohybuje v lesných porastoch stredohorí až vyšších horských oblastí v priemerných hodnotách 0,01 – 0,03 mm za rok, v trvalých trávnych porastoch okolo 0,06 mm za rok, v obilninách 1,8 mm za rok, na obnaženej pôde nad hranicou lesa 3,4 mm za rok a v okopaninách až 3,6 mm za rok.¹ V mnohých oblastiach Slovenska každoročne strácame vzácnu poľnohospodársku pôdu, ktorá sa tvorila stáročia až tisícročia. Pritom pôdu možno považovať vzhľadom na jej veľmi pomalú tvorbu za neobnoviteľný zdroj. Dá sa teda povedať, že produkcia potravín v poľnohospodárskej krajine je závislá na dostatku vody v pôde.

Potenciálna strata pôdy

Naliehavosť opatrení proti vodnej erózii vystupuje ešte urgentnejšie pri pohľade na potenciálnu (možnú) vodnú eróziu pôdy. Ide o takú eróziu, ktorú by spôsobili prírodné činitele na povrchu pôd, ak by neboli chránené vegetačnou pokrývkou ani protieróznymi opatreniami. Priemerná intenzita takéhoto možného odnosu pôdy predstavuje v SR 2,30 mm za rok (23 m³ pôdy na 1 ha za rok).

Vodnou eróziou stredne, silno a extrémne ohrozené poľnohospodárske pôdy na Slovensku predstavujú 55,6 % z poľnohospodárskeho pôdneho fondu (PPF).

¹ Rudolf MIDRIAK, *Od erózneho ohrozenia po spustnuté pôdy Slovenska, Tretie pôdoznalecké dni v SR, VÚPOP Bratislava, 2004, p. 193 – 200*

Ako sme chránili pôdu v 19-tom storočí

Zákon, ktorý platil v Rakúsko-Uhorsku od konca 19. storočia tvrdo postihoval tých, ktorí zanedbávali starostlivosť o pôdu a tým prispievali k povodňovým rizikám. Teraz?

Obce i vlastníci pôdy sa trápia s následkami bahnotokov², príčinou ktorých je nedodržovanie dobrej farmárskej praxe. Dotácie za hospodárenie na pôde tento fakt zanedbávajú. To prispieva k vysušovaniu pôdy, zmene klímy i k zvyšovaniu povodňových rizík. Navrhované legislatívne opatrenie má ambíciu motivovať farmárov hospodáriť na poľnohospodárskej pôde tak, aby zastavili eróziu pôdy a zároveň nevysušovali a nedegradovali sami pôdu, zároveň neprispievali k povodňovým rizikám, ozdravovali klímu ako aj chránili biodiverzitu vo všetkých katastroch Slovenskej republiky.

Tí, ktorí nebudú akceptovať ochranu pôdy Slovenskej republiky tak môžu činiť s podmienkou, že budú platiť obci každoročne 0,10 centov za každý jeden m² poľnohospodárskej pôdy do účelového fondu obce na odstraňovanie povodňových škôd. Z dikcie tohto navrhovaného legislatívneho opatrenia vyplýva, že všetci, ktorí budú dodržiavať ochranu pôdy pred eróziou, tento poplatok nebudú obci odvádzať.

² Bahnotok vzniká následkom prudkých lejakov, otrasom pôdy, alebo porušením stability svahov. Pri posudzovaní príčin bahnotoku sa však zabúda na ďalšiu príčinu. Stav, resp. spôsob hospodárenia v krajine. Ak hospodárenie na

Základným princípom je, že voda je základnou potravinou všetkých potravín. Preto potrebujú farmári hospodáriť na poľnohospodárskej pôde, tak aby nedochádzalo k degradácii pôdy, jej vysušovaniu, poklesu biologickej aktivity pôdy a sequestrácii uhlíka do pôdy. Je potrebné motivovať farmárov, ktorí hospodária v poľnohospodárskej krajine, aby hospodárili na pôde tak, aby všetka dažďová voda ostávala v krajine a neodtekala s pôdou, humusom a živinami z poškodenej krajiny. Opatrenia na zlepšovanie vodnej bilancie v poľnohospodárskej krajine:

- viac diverzifikované členenie poľnohospodárskej pôdy
- uplatňovanie integrovaného manažmentu a citlivejšie využívanie krajiny s ohľadom na vodozádržné a protierózne opatrenia a pod
- orba po vrstevnici
- zabezpečenie dopĺňania odobratej vody z územia späť do územia odberu
- odrážky na cestách so zasiakavacími jamami a priehlbňami
- vodné priekopy okolo ciest
- vodné jamy
- vrstevnicové zasiakavacie pásy
- polyfunkčné malé vodné nádrže

Popis navrhovaných vodozádržných opatrení sa nachádza v Prílohe 1: *Popis princípov technických opatrení na základe monitorovania a hodnotenia územia*